

LUDZIE VING TSUN KUEN,

czyli skąd pochodzimy,

o co walczymy i dokąd zmierzamy

dr Janusz
Szymankiewicz

❖ część 2

Jak wspomnieliśmy w części pierwszej tego opracowania istotne dla historii powstania i rozwoju *Ving Tsun kuen* społeczności południowych Chin to *Hakka*, *Hoklo*, *Punti*, *Tanka* i ruch tzw. *Nian*.

Hoklo

Hoklo, to podobnie jak *Hakka* Chińczycy rasy *Han*, pochodzący z prowincji Fujian. Zamieszkiwali tam setki lat przed tymi drugimi. Posługują się dialektem *hokkien* z rodziny języka *Min-nan*. Określenie *Hoklo* oznacza dosłownie „osobę z prowincji Fujian”. Historycznie byli tam przez wieki dominującą grupą demograficzną.

Na kulturę *Hoklo* wpłynęła kultura *Min-yue* (odgałęzienie ludu *Bai-yue*, aborygenów, którzy zamieszkiwali te tereny przed jego przyłączeniem do cesarstwa chińskiego). Od XVII wieku kultura *Hoklo* z południowej części prowincji Fujian, szczególnie wybrzeża, rozprzestrzeniła się wraz z migracją *Hoklo* na tereny współczesnego Hong Kongu, Taiwanu (ponad ⅔ mieszkańców Taiwanu to potomkowie emigrantów *Hoklo* z terenów miast Xiamen, Zhangzhou i Quanzhou i ich okolic, sięgając swymi początkami czasów pirata Koxingi), Singapuru, archipelagu Liu Chiu (Ryukyu) i Azji Południowo-Wschodniej.

Fot.1. Zwieńczenia dachów w Quanzhou w stylu typowym dla Hoklo jaskółczego ogona. Zdjęcie autora

Fot.2. Zwieńczenia dachów w Quanzhou w stylu typowym dla Hoklo jaskółczego ogona. Zdjęcie autora

Lud *Min-yue* przed opanowaniem przez rasę *Han* tego regionu Azji znany był ze swoich umiejętności skutniczych. Uważa się, że w okresie panowania dynastii Tang, *Hoklo* jako ich potomkowie odziedziczyli te umiejętności i potrafili budować duże okręty o masie do 60 ton, co było niezwykle jak na tamte czasy. Pozostawiali wiodącymi skutnikami dla chińskiego imperium przez następne sześć wieków.

Architektura budynków *Hoklo* miała charakterystyczną cechę w postaci dachów typu „jaskółczy ogon”. Obecnie takie wykończenie dachów w prowincji Fujian jest typowe nie tylko dla kultury *Hoklo*.

Jeśli chodzi o ludowe sztuki walki, to niewątpliwie ze względu na walki z japońskimi piratami *wako*, szczególnie w XVI wieku, służąc w oddziałach wojskowych w tym gen. Qi Jiguanga i Yu Dayou, poprzez mnichów z tej społeczności w lokalnych klasztorach buddyjskich, wreszcie poprzez trwające dziesiątki lat starcia zbrojne z dynastią mandżurską pirata Koxingi, a potem otwartych i na tę społeczność *tongów* tworzonych przez *Hakka*, *Hoklo* mieli do czynienia z tworzonymi wówczas nowoczesnymi stylami *kung fu*. Historia jednak (przynajmniej jeśli chodzi o wiedzę na tę chwilę) nie odnotowała własnych dokonań w tym zakresie środowisk *Hoklo*. Gdybym miał zaryzykować, to łączyłbym z nimi w części dwa, trzy systemy *kung fu*: *Luohan kuen* i *Fu (Hu) kuen*, może jeszcze *Tai Cho kuen*. Szczególnie ten drugi był kultywowany w środowisku osiadłych na lądzie mieszkańców okolic stolicy prowincji Fujian - Fuzhou, ale wiązał się ściśle ze stylem *Hok kuen* jako wzorem.

Ponieważ migracje *Hoklo* odbywały się przede wszystkim drogą morską, np. na terenie sąsiedniej prowincji Guangdong, trudniąc się rybołówstwem mieszkali na sampanach,

którymi tu dotarli.

Stojąc w zatokach wysp i portach przy brzegach lądu, dla postronnych mieszał się skutecznie z *Tanka* i często byli określani i traktowani przez *Punti* z Guangdong podobnie.

Fot.3. Zwieńczenia dachów w stylu typowym dla Hoklo - świątynia Dacheng sy (Chan Shaolin sy w Quanzhou). Zdjęcie autora

Tanka

Początki *Tanka* sięgają kultury rdzennych mniejszości etnicznych południowych Chin, aborygenów znanych jako *Bai-yue* (Yue). Inni uważają, że *Tanka* są spokrewnieni z mniejszościami etnicznymi południowych Chin takimi jak *Yao* i *Li* (*Miao*). Ponadto starożytne mity chińskie głoszą, że ich przodkami były węże wodne.

Formalnie nazwy *Tanka* używali Kantończycy w stosunku do mieszkańców sampanów delty Rzeki Perłowej. Poza prowincją Guangdong byli określani innymi nazwami.

Fuzhou Tanka (*Hok-ciu*, *Tan-mìn*) to grupa etniczna gałęzi *Tanka* mieszkająca na sampanach w dolnym brzegu rzeki Min (rejonu stolicy prowincji Fujian - Fuzhou) i na wybrzeżu prowincji Fujian. Stosowana do nich w Fuzhou miejscowa nazwa *Kohda* była obraźliwym terminem używanym przez *Hoklo*. Zostali oficjalnie uznani w ChRL za Chińczyków dopiero w 1955 roku. Przed XIX wiekiem wielu *Tanka* w tym *Fuzhou Tanka* praktykowało taoizm, szczególnie czcąc boginię Mazu. W drugiej połowie XIX wieku wielu z nich przeszło na katolicyzm.

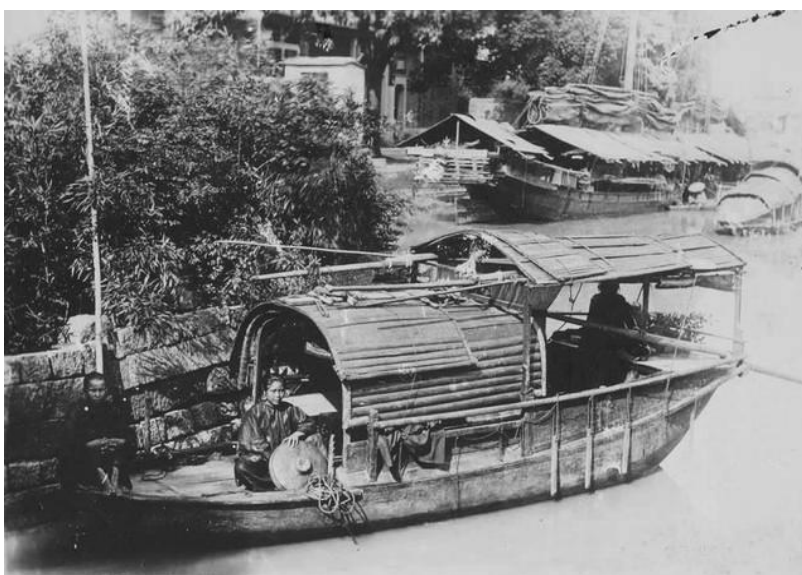
Stali się szerzej znani w cesarstwie chińskim, kiedy w XI wieku odmówili podporządkowania się monopolowi solnemu wprowadzonemu przez dyn. Song (960–1279). Dynastia ta zaangażowała się wówczas w kolonizację tego regionu kraju. W niektórych regionach śródlądowych prowincji Fujian, *Tanka* stanowili blisko połowę populacji. *Tanka* z Quanzhou (największego w tym czasie portu morskiego na świecie) zostali wówczas zarejestrowani jako *barbarzyńskie gospodarstwa domowe*.

Według dokumentów z czasów dynastii Tang, *Tanka* mieszkali na łodziach w dzisiejszych prowincjach Guangdong, a także Guangxi. Ich populacja nie została ujęta w spisie powszechnym ludności tej dynastii, ponieważ byli uważani za wyrzutków społecznych, a oficjalny edykt cesarski klasyfikował ich jako „nietykalnych” pariasów. Utrzymywali się z połowów ryb, rzeczno-transportu towarów i usług promowych.

Tan to kantoński termin oznaczający łódź lub sampan, a *ka* oznacza rodzinę lub grupę. Termin ten współcześnie uznaje się za obraźliwy. Mieszkańcy sampanów są obecnie określani w Chinach jako „ludzie na wodzie” (*shui-shang-ren*; w języku kantońskim *seui-seuhng-yan*).

Współcześnie umownie jako *Tanka* (ludzi z łodzi) klasyfikuje się także inne grupy etniczne z południowych Chin, które mieszkają na sampanach w regionach nadmorskich lub rozlewiskach wielkich rzek takich jak: rzeka Min i skupiska sampanów w zatokach Fuqing, Xinghua, Quanzhou, Xiamen (Amoy) i Zhangzhou w prow. Fujian; zatokach Jieshi, Honghai, Daya, Dapeng, Leizhou, Zhanjing, ujście rzeki Zhujiang i archipelag Wanshan w prowincji Guangdong; także na rzece Ty w prowincji Guangxi. Ponadto grupy mieszkające na łodziach w Hong Kongu, Makau, terenach prowincji Zhejiang i rzeki Jangcy.

Dzielili się ich na dwie podstawowe grupy. Tych co żeglowali po rzekach i tych, którzy żeglowali po przybrzeżnych morzach. Tych ostatnich tak Chińczycy jak i biali kolonizatorzy nazywali czasami także „morskimi Cyganami”. Morscy *Tanka* byli często członkami flotyli pirackich (*haidao*, *wako*), w tym XVII wiecznej floty Koxingi, utrudniającymi dynastii Qing

Fot.4-5. Kohda – sampany rodzinne Fuzhou Tanka, (zdjęcia historyczne, źródło wikipedia.org)

przejęcie kontroli nad prowincjami Fujian i Guangdong.

Tanka podobnie jak *Hakka*, nie bandażowali stóp dziewczynkom, co było istotne z punktu widzenia późniejszej praktyki *kung fu*.

Chociaż wielu *Tanka* współcześnie mieszka na lądzie, niektóre klany nadal zamieszkują na swoich sampanach, zajmując się rybołówstwem. Poszczególne ich grupy używają też różnych lokalnych języków, np. ci z Fujian mówią dialektem języka Min. W prowincji Guangdong używają języka kantońskiego.

Imigranci *Tanka* z Fujian posługujący się dialektem *hokkien* byli często myleni z *Hoklo*, ponieważ obie nacje mieszkaly na sampanach i były klasyfikowane w Guangdongzie jako *ludzie łodzi*.

Fot.6. Zwieńczenia dachów wioski pod Yongchun (Ying Tsun) w stylu typowym dla Hoklo. Zdjęcie autora

Różnice między *Tanka*, a mieszkańcami lądu nie wynikały jedynie ze stylu życia. Kwestią podstawową, sięgającą co najmniej czasów panowania dyn. Ming było to, że historycznie *Tanka* uważani byli za osoby wyjęte spod prawa. Dopóki jednak zamieszkiwali na sampanach i poruszali się jedynie szlakami wodnymi, nie byli ścigani przez władze.

Podczas brytyjskiej okupacji Hong Kongu, *Tanka* podobnie jak *Hakka* i *Hoklo*, byli uważani za odrębną grupę etniczną od *Punti* (lokalnych mieszkańców Guangdongu; tubylców).

Kiedy Portugalczycy przybyli do Makau, kobiety *Tanka* były jednymi z niewielu w cesarskich Chinach, które oddawały się obcym, a nawet wychodziły za nich za mąż.

Grupy mieszkańców Guangdongu *Punti*, *Hakka* i *Hoklo*, każda mówiąca innym chińskim dialektem, gardziły sobą nawzajem i walczyły czasem ze sobą podczas panowania dyn. Qing. Jednak popularnie przyjmuje się, że były zjednoczone w swojej niechęci do *Tanka*.

Nie można się do końca zgodzić z tym poglądem, zwłaszcza w kwestii relacji *Tanka* - *Hakka* czy *Hoklo*. *Hakka* tworząc *tongi* i szkoły walki *kung fu* przeciwko dyn. Qing, z czasem stali się otwarci także na udział w nich innych nacji cesarstwa chińskiego. Wiadomo na pewno, że

członkostwo w *Tientihui* (Stowarzyszeniu Nieba i Ziemi) przekroczyło z czasem tradycyjne chińskie bariery społeczne.

Już w Guangdongzie status *Tanka* tj. środowiska wyjątego spod prawa, ale nie ściganego przez władze, jeśli przebywali na sampanach, był doskonałym miejscem do bezpiecznego ukrywania uchodźców, uciekinierów z nieudanych buntów, przechowywania zaopatrzenia i utrzymywania łączności. Tu władze mandzurskie nie zaglądały.

Co potwierdzałoby podniesioną wyżej hipotezę? Centrum *Tanka* w czasach kolonialnych XIX wieku stał się Kanton i okolice, a więc i Foshan otoczony rozlewiskami Rzeki Perłowej. O tym, że Hung Hegonn korzystał z dużych sampanów trup *Hung Suen* wiadomo. Czy miał jednak patrzeć spokojnie na mijane po drodze sampany i mniejsze łodzie *Tanka*? Na pewno nie. Potwierdzają to chociażby tysiące bojowników *Tientihui* na setkach sampanów z powiatu Tung Kuan (Gongguan), dokonujących w 1854 roku ataku na Kanton, a potem

prowadzący tu oblężenie i rzeczno-lądową blokadę do wiosny 1855 r. Sampany *Tanka* były i są jeszcze dziś liczone w tysiącach na rzekach i zatokach południowych Chin.

Sięgnijmy wiek wcześniej. Wiadomo, że Operę Kantońską stworzył w czasie panowania cesarza Yongzhenga - Cheung *Tan sau* Ng. Ng był wcześniej członkiem Opery Pekinńskiej. Uciekł na południe Chin aż do prow. Fujian, gdzie poznał w środowisku *Hakka* jedną z wersji stylu *Hok kuen* rozwiniętego dopiero co przez Fang Qiniang w Quanzhou, a potem w Yongchun. Uciekł, bo jak się pisze, był ścigany za udział w wystąpieniu jakiegoś *fangu* przeciwko władzom Qing, najpewniej buddyjsko-manichejskiej sekty *Bailinajiao*.

Kiedy w 1730 roku cesarz Yongzheng edyktem zezwolił *Tanka* na zejście na ląd w rejonach Rzeki Perłowej w celach handlowych, co nie powodowało ich natychmiastowego ścigania przez miejscowe władze, nagle ujawnia się na tym terenie postać Cheung Ng, który rozwija w Foshanie nową wersję opery chińskiej.

Fot.7-8. Zwieńczenia dachów w świątyni przodków i w szkole *Hok kuen Sifu Zheng Xiaoronga* w stylu typowym dla *Hoklo* (*Yongchun* [Ving Tsun]). Zdjęcia autora)

Fot.9-10. Na zdjęciach wodne miasteczko Tanka w okolicach siedzib Zachodnich domów handlowych w Kantonie, (zdjęcia historyczne, źródło wikipedia.org)

Może zatem należy się przyjrzeć bliżej historii *Ving Tsun kuen* z nieco innego punktu widzenia. Jeśli pominiemy legendy i bajki, to ujawnia się on w Gunagdongu dopiero po 1820 r. poprzez Wong Wah Bo, a rozwija z rozmachem w czasie powstania *Taipingów*. Jego skomplikowana systemowa struktura konstrukcji form, wymagająca wyjaśnień werbalnych mistrza i odbiegająca od standardowych konstrukcji innych lokalnych stylów *kung fu*, wreszcie zaawansowana nadbudowa psychofi-

zyczna, nie mogła pojawić się nagle. A tak się właśnie stało. Znaleźć się także w historii poszczególnych szkół tego systemu, nie do końca sprecyzowane związki z „ludźmi żyjącymi i ćwiczącymi na łodziach”. Może należy się przyjrzeć bliżej temu fragmentowi historii, wnikając w możliwe konteksty łączące go z *Tanka* lub emigrantami *Hoklo*?

Patrząc szerzej ważnym aspektem jest to, że w serii edyktów z lat 1723-1731 cesarz Yongzheng podjął próbę zmiany statusu *Tanka* i kilku innych, wykluczonych dotychczas z głównego nurtu grup społecznych. Powstawały od tego czasu miasteczka na wodzie w wyznaczonych zatokach, gdzie mogli sprzedawać złowione ryby. Także w zbudowanych specjalnie targowiskach lub wioskach na brzegu rzek stałego lądu. Cesarz pozwolił im także osiedlać się w wioskach w bezpośrednim sąsiedztwie rzek, ale nadal byli wykluczeni z

państwowych egzaminów urzędniczych oraz mieli zakaz zawierania małżeństw z innymi nacjami cesarstwa.

Z kobiet *Tanka* utworzono w XIX wieku w Kantonie grupę prostytutek, obsługujących sampany na Rzece Perłowej, które funkcjonowały jako burdele. Zwykle chińskie prostytutki bały się kontaktów z ludźmi z Zachodu, ponieważ z brodami wyglądali dla nich dziwnie, podczas gdy prostytutki *Tanka* nie miały takich oporów. W ten sposób z czasem *Tanka* stali się także tajnymi i zaufanymi współpracownikami cudzoziemców. Dostarczali pilotów i zaopatrzenie brytyjskim okrętom wojennym, co chińskie władze uznawały za zdradę karaną śmiercią. Byli pierwszymi, którzy osiedlili się w Hong Kongu po utworzeniu tu brytyjskiej kolonii i stali się monopolistami w kwestii pilotów i chińskich załóg dla okrętów, zaopatrzenia w żywność, oraz prowadzenia handlu rybami i bydłem na miejscowych rynkach. Podczas kolonialnego panowania brytyjskiego stworzono w związku z tym dla nich nawet specjalne szkoły.

Fot.11. Łodzie Tanka i Hoklo w jednym z portów Hong Kongu na początku XX wieku (fragment historycznej fotografii z muzeum historii miasta. Zdjęcie ze zbiorów autora)

★★★★★

Hoklo i *Tanka* żeglowali na dużych sampanach towarowych, małych stworzonych dla jednej rodziny i łodziach rybackich. Tymi ostatnimi pływno po rozlewiskach rzek i spokojnych wodach wewnętrznych sterując nimi długą tyczką, a nie specjalnym rodzajem wiosła pracującego za ster, a czasami i napęd.

Fot.12-13. Powyżej widoczne tyczki do sterowania łodziami. Niżej ulica Kantonu w 1919 roku i widoczne tyczki. Tu służące podtrzymaniu płacht materiału zacieniającego mieszkania, (zdjęcia historyczne, źródło wikipedia.org)

Takich tyczek używano też na łodzi w miastach do suszenia odzienia jeszcze w drugiej połowie XX wieku wysuwając je z okien mieszkań nad pomieszczeniami sklepowymi.

W XVI wieku za sprawą gen. Qi Jiguanga i Yu Dayou rozwinęła się w prow. Fujian technika walki taką tyczką, trzymaną z jednej strony jak włócznia. Był to wynik ich niezadowolenia z obserwacji techniki używania północnego kija w klasztorze Shaolin sy w Henan. Wraz z migracjami

ludności i rozszerzaniem działalności przez *tongi* w XIX wieku, ta prosta technika trafiła do prowincji Guangdong i była rozpowszechniana w *kung fu* środowiska *Hakka* lub związanych z nimi. Przykładem są style *Hung-ka kuen*, *Lee-ka kuen*, *Tam-ka kuen* czy *Ving Tsun kuen*.

Innym elementem wymagającym rozważenia, jest sposób wykonywania form walki poszczególnych południowych stylów *kung fu*. O ile duże sampany towarowe czy opery *Hung Suen* miały wiele miejsca na pokładach, gdzie można było wykonywać wielokierunkowe ruchy form walki, to już na małych rodzinnych czy rzecznych łodziach było to niemożliwe. Ruch

jeżeli już, mógł być jedynie statyczny lub jednokierunkowy do przodu frontalnie lub bokiem. Tu wyraźnie widać paralelę z hermetycznym wykonywaniem przetworzonych i dopasowanych do warunków form *kung fu* wywodzących się ze stylów *Hok kuen* już w Guangdongu, gdzie w XIX wieku ujawnił się np. styl *Ving Tsun kun*, czy *Chuka kuen*, ale nie tylko. W tym samym czasie z Fujian na Okinawę trafiła np. forma obecna w XIX wiecznym *tou tyi* (*karatedo*), zwana *Naiifanchi* (we współczesnym *karate* - *Tekki*).

Punti

Punti to określenie w języku kantońskim, odnoszące się przede wszystkim do mieszkańców prowincji Guangdong i Guanxi. Oznacza ona tubylców mówiących dialektem *weitou* w sprzeciwieństwie do innych napływowych nacji takich jak *Hakka*, *Zhuang*, *Thai*, *Hoklo* i *Tanka*. W Hong Kongu określenie *Punti* odnosi się do jego mieszkańców, mówiących po kantońsku.

Pisze się, że mimo iż wielkie ogólnonarodowe powstanie *Taipingów* wywołali *Hakka* i stanowili znaczący odsetek jego uczestników, także w czasie powstania Hong Jin, to równocześnie lokalnie pomagali też w tym czasie stacjonującej tu cesarskiej gwardii mandżurskiej *Pachi* najeżdżać wioski *Punti*. Ci w odwecie atakowali zaś wioski *Hakka*.

Obie strony w związku z tym fortyfikowały swoje wsie, niszczyły mosty i drogi. Szkoliły także lokalną milicję w sztukach walki. W walkach zaś brały udział całe wioski. Wziętych jeńców sprzedawano potem jako niewolników na Kubę i do Ameryki Południowej.

Fot.14. Na zdjęciu okładka gazety z początku XX wieku, obrazująca przyjęcie nowego członka do oddziału Tientihui - Chee Kung Tong. Wydarzenie miało miejsce w San Francisco

Nian

Ruch *Nian* (*Nien*) wywodził się z terenów często nawiedzanych przez powodzie i susze chińskiego pogranicza prowincji Anhui, Henan i Jiangsu. Jego powstanie związane było ze stłumioną w 1805 roku rebelią sekty *Bailianjiao*, jakkolwiek są i tacy, którzy datują ich początki na blisko wiek wcześniej.

Formalnie byli więc pozostałościami po rozformowanych wiejskich milicjach, tworzonych z poparciem władz i wiązanych z walkami z ww. sektą. Te grupy zbrojne tworzyły z czasem lokalne bandy nazywane *nian*. Koncentrowały się one początkowo na przemyśle soli, by z

czasem przewodzić lokalnym wioskom.

W odróżnieniu np. od powstańców *Bailianjiao* nie posiadali wspólnej ideologii czy tożsamości, a lokalne władze Qing oskarżały *nian* głównie o bandytyzm.

Podstawą istnienia ruchu *nian* w środowisku wiejskim była walka o przetrwanie w niesprzyjającym środowisku, czyli jeśli chodzi o lokalne oddziały zajmujące się sztukami walki, prowadziły działania podobne jak klany *Hakka*. W regionie na północ od rzeki Huai bandytyzm, walki klanowe i przemyt były istotnym elementem życia przez następnych kilkadziesiąt lat.

Fot.15. Fotos z chińskiego filmu pt. *Warlords* z Jet Li w roli głównej z 2007 r. *Wojsko Taipingów*

Powstanie *Taipingów* i wielkie powodzie z lat 1851-1855, w wyniku których rzeka Huang He zmieniła bieg i przesunęła koryto o blisko czterysta kilometrów na północ, stały się momentem zwrotnym, który doprowadził do przekształcenia lokalnych band *nian* w jeden ruch *Nian*. W związku z marszem na północ *Taipingów*, lokalni urzędnicy znów zaczęli zachęcać do tworzenia milicyjnych sił samoobrony. Jakkolwiek lokalna *gentry* nie była specjalnie chętna do ich organizacji, bo wiele wsi *nian* miało nadal własne oddziały zbrojne i fortyfikacje.

Jednym z takich przywódców *nian* był Zhang Lexing. Z poręczenia lokalnych mandarynów i za zgodą przywódców 18 band *nian*, został w 1856 roku ich naczelnym wodzem. Te skonfederowane siły *Nian* stały się siłą, z którą należało się liczyć. Było to pięć chorągwi po około 20 tysięcy ludzi każda, osiągając w szczytowym okresie aż 12 takich chorągwi.

Nian koncentrowali uwagę przede wszystkim na obronie swoich baz, a akcje militarne miały u nich charakter sezonowy: wiosną i jesienią ruszali na rabunek, by wracać do siedlisk w okresie zbiorów. W latach 1856-1859 opanowali teren między dopływami rzeki Huai (lewy dopływ Jangcy) - rzekami Kuai i Sha. Ich sukcesy po 1864 roku spowodowały wybuchy podobnych, lokalnych działań w sąsiednich prowincjach.

Ideologia *Nian* skupiała się na prezentowaniu siebie jako wrogów skorumpowanych urzędników cesarskich. W miarę jak rosła ich siła, przejęli częściowo symbolikę sekty *Bailianjiao* i jego *fangów*, a Zhang Lexing inspirowany *Taipingami*, przyjął tytuł Wielkiego Króla Hanów Obdarzonego Mandatem Niebios. Zhang ostatecznie zginął w 1863 roku z rąk mandżurskich.

Niektóre oddziały *Nian* współpracowały z *Taipingami*, zmieniając jednak wielokrotnie stronę, czego przykładem jest Miao Peili i jego oddziały. Miao, kiedy w 1861 roku uznał władzę *Taipingów*, otrzymał od nich nawet tytuł królewski.

Fot.16. Fotos z chińskiego filmu pt. *Warlords* z Jet Li w roli głównej z 2007 r. Milicja z jednej z wiosek, z której powstał ruch Nien, a potem jedna z armii wspierających wojska mandżurskie w walce z Taipingami

Nian pod dowództwem Zhang Zongyu i Lai Wenguanga (byłego dowódcy północnych armii *Taipingów*) w 1863 roku wyruszyli na wyprawę na północ Chin. Rządowa tzw. armia Anhui pod komendą Liu Mingchuana pobiła ich, w następstwie czego podzielili się na dwie grupy. Grupa Wschodnia dowodzona przez Lai Wenguanga ruszyła na prow. Shandong, potem Hebei i znów na Shandong. Jego oddziały zostały rozbite dopiero w 1868 roku, a ujęty Lai stracony.

Grupa Zachodnia dowodzona przez Zhang Zongyu dotarła w 1867 roku do prow. Shanxi, ale musiała się wycofać na wschód. Ostatecznie zawróciła do prow. Shandong, gdzie znalazła się w pułapce. Oddziały Zhanga zostały okrążone, a on 16 sierpnia 1868 roku zginął w nurtach rzeki Huai. Klęska oddziałów *Nian* wynikała głównie z uzbrojenia ich przeciwników w nowoczesną Zachodnią broń palną.

Zanim przejdziemy do szerszego omówienia wielkiego powstania *Taipingów*. Cofnijmy się nieco w czasie by przyjrzeć się bliżej tajnym organizacjom podejmującym walkę z mandżurską dynastią Qing, zwłaszcza tym tworzonym przez *Hakka* w prowincji Fujian i ich sztukom walki.

Tong, Jiao, Hung Mun

Chińska tradycja odnosi początki tajnych chińskich stowarzyszeń typu masońskiego do czasów końca panowania dyn. Han (208 r. p.n.e. - 220 r.). W latach 18-27 wybuchło powstanie tzw. *Chih Mei* (Czerwonych Brwi; nazwa pochodzi od koloru na jaki farbowali sobie brwi jego członkowie). Przyjmuje się, że *Chih Mei* było pierwszym tajnym stowarzyszeniem jakie powstało w Chinach.

W 184 roku niejaki Zhang Yue zorganizował we wschodniej części cesarstwa powstanie, które doprowadziło do obalenia dynastii Han. Zhang zapoczątkował wtedy powiązany z taoistami, zorganizowany na wzór armii, ruch Żółtych Turbanów zwany *Taiping-dao*. Kolor

turbanów odwoływał się do legendarnego Żółtego Cesarza.

Ogólną nazwą chińskich tajnych stowarzyszeń masońskich potocznie jest *tong*. Występowały jednak różne ich formy organizacyjne i nazwy: *Tong* (miejsce spotkań, organizacja, muzeum), *Hui* (stowarzyszenie), *Jiao* (sekta), *Hung Mun* lub *Hung-ka* (rodzina Hung), wreszcie *Triada* (Związek Nieba, Ziemi i Człowieka). Tworzyły się one od XVIII wieku w oparciu o klasę średnią cesarstwa - *gentry* w majątkach wiejskich lub w oparciu o cechy trudniące się produkcją dóbr lub handlem. Ponieważ osobom pochodzenia mandżurskiego edykty cesarskie zabraniały trudnienia się pracą, jeżeli nie była ona bezpośrednio związana z dworem, było to jednym z zasadniczych powodów, że lokalnym władzom było trudno przeniknąć do tworzących się tajnych stowarzyszeń, walczących w dynastii Qing.

Fot.17. Duży sampan handlowo-mieszkalny w rozlewisku Rzeki Perłowej w okolicach Foshan 1987 r. Zdjęcie autora

Uważa się, że w XVIII wieku na terenie cesarstwa chińskiego działało kilkaset tajnych stowarzyszeń i ich filii. Najważniejsze z nich to:

Bailianjiao (Sekta Biały Lotos) - w XIII wieku wywołała wielkie powstanie przeciw panującej wówczas dynastii mongolskiej Yuan, zwane powstaniem Czerwonych Turbanów i które doprowadziło do upadku dynastii Yuan i powstania oraz panowania dynastii Ming.

Opierało się przede wszystkim o chłopów. Jej domeną były północne Chiny. W XIX wieku posiadała wiele *fangów* (oddziałów) pod różnymi nazwami. Pod koniec tego wieku angażowały się one także w lokalne potyczki z cudzoziemcami np. działalność *Dadaohui* czy *Xiudaohui*, wreszcie powstanie *Yihe Quan*.

Według kronik z czasów panowania dynastii Ming, członkowie *Bailianjiao* mieli

opanowywać technikę walki kijem opartą o doświadczenia klasztoru Shaolin z gór Song.

Fumuhui (Związek Ojca i Matki) utworzony w 1728 roku w Zhulou w prowincji Fujian;
Tiechihhui (Związek Żelaznego Wzorca lub Pałki) utworzony w 1735 roku w Ninghua w prowincji Fujian;

Xiudaohui (Związek Małych Noży, dialekt z Fujian - *Sil Do Wui*) utworzony w 1742 roku w Zhangzhou w prowincji Fujian, faktycznie elitarny *fang Bailianjiao*. Twórcy pochodzili z grupy etnicznej *Hakka*. W XIX wieku miał także własny oddział w Shanghaju.

Dla naszych rozważań szczególnie istotne są: wspomniany wyżej *tong Xiudaohui* (bo był miejscem stworzenia specyficznej broni obecnej także w systemie *Ving Tsun kuen* tj. tzw. pary noży motylkowych), *Tientihui* i *Sanhehui*.

Tientihui (Stowarzyszenie Nieba i Ziemi, dialekt z Fujian - *Ten Dei Wui*) powołane w powiecie Zhangpu przylegającym do miasta Zhangzhou w prowincji Fujian około 1761 r. Jej twórcą był mistyk Ti Xi (1712-1779) współ z Zhu Dingyuan, Tao Yuan oraz mistrzem sztuk walki Li Amin. Pochodzili ze społeczności etnicznej *Hakka*, zamieszkującej w tej prowincji. Ti Xi po wyprawie do środowisk *Hakka* w górach Luofu w sąsiedniej prowincji Guangdong, wrócił do powiatu Zhangpu i osiadł w *Guanyin Tong* (Pawilonie Bogini *Guanyin*; łączona z nim świątynia na tych terenach, to niewielki budynek, przypominający ten posadowiony obok Linqanyuan [patrz zdj. w cz. I tego opracowania]), gdzie przekształcił swoją grupę w stowarzyszenie pod nazwą *Tientihui*. Jego prawdziwe nazwisko to Zheng Kai (znany był również jako mnich Wan lub Er-hong).

W 1767 roku Lu Mao stworzył pierwszy oddział zbrojny stowarzyszenia, a w następnym roku próbował nieskutecznie przejąć władzę w Zhangpu. Kolejna próba wywołania powstania w 1769 roku również zakończyła się niepowodzeniem. W wyniku tych zdarzeń Ti Xi zawiesił działalność *Tientihui*, ale przed śmiercią przekazał tajny spis członków stowarzyszenia synowi Zheng Ji. Ten został tzw. walczącym mnichem w świątyni Linqanyuan w pow. Putian, a po jakimś czasie w porozumieniu z hierarchią klasztoru reaktywował je. Pod jego przywództwem *Tientihui* rozwinęło się i rozszerzało działalność na coraz to nowe powiaty i Taiwan. W XIX wieku także na kolejne prowincje, tworząc *fangi* (filie) pod wieloma nazwami. Wśród członków *Tientihui* znajdowali się chłopci, rzemieślnicy, kupcy i członkowie warstwy inteligencji.

Rozwijając ruch *Tientihui* w klasztorze Linqanyuan i mając na uwadze wcześniejsze upadki kolejnych zrywów powstańczych za czasów ojca, Zheng Ji i inni przywódcy *tongu* podjęli decyzję o wywołaniu powstania tym razem na wyspie Taiwan. Mając tam kilkanaście tysięcy zaprzysiężonych członków, nawiązując do wcześniejszych wystąpień przeciwko dyn. Qing oraz tradycji walk Koxingi uważali, że z tymi siłami staną się zarzewiem ogólnonarodowego buntu, a odległość od brzegów stałego lądu tej wyspy wyrówna siły, kiedy dojdzie do interwencji Mandżurów. Planowany wybuch powstania został przyspieszony, bo w 1786 roku gubernator Taiwanu Sun Jingsui odkrył istnienie i zdelegalizował miejscowy *fang* *Tientihui*, aresztując część jego lokalnych przywódców. W czasie przesłuchań wydało się, że głównym siedliskiem *Tientihui* jest Linqanyuan, leżący na stałym lądzie na przeciwko wyspy, niedaleko wybrzeża prowincji Fujian. W następstwie pozostali na wolności przywódcy zorganizowali rewoltę, próbując uwolnić aresztowanych.

Tzw. bunt Lin Shuangwena miał miejsce na Tajwanie w latach 1787-1788. Lin był lokalnym przywódcą *Tientihui* i imigrantem z Zhangzhou, który przybył na Taiwan wraz ze swoimi krewnymi w 1773 roku uchodząc przed represjami będącymi zapewne następstwem próby powstania wywołanego przez ten *tong* w Zhangpu.

Fot.18. Sampan Quanzhou tanka (Fujian; zdjęcie autora)

Liczba powstańców Lina szybko urosła do 50 tys. bojowników. Siły te składały się głównie z osiadłych tu emigrantów z Miasta i okręgu Zhangzhou. W niecały rok rebelianci zajęli cały południowy Taiwan.

W 1787 r. Lin zabił rządowych urzędników w tym gubernatora Sun Jingsui. W odpowiedzi na te działania cesarz Qianlong nakazał między innymi zrównanie z ziemią klasztoru Linquanyuan i wybicie jego walczących mnichów.

Lin, popełniając błąd taktyczny, zaczął w tym czasie atakować także osiedlonych tu emigrantów z miasta i okręgu Quanzhou oraz miejscowych *Hakka* - którzy razem stanowili około połowę chińskich emigrantów na Tajwanie. Emigranci z Zhangzhou stanowili tu drugą połowę. To dowodzi, że w tym czasie idea tego *tongu* była adresowana

jeszcze głównie do klanów *Hakka* z terenów Zhangzhou i miejscowych lojalistów.

Powstanie i ataki ze strony Lina na emigrantów *Hakka* (a zapewne także *Hoklo* i *Tanka*) z Quanzhou spowodowały, że utworzyli oni własną milicję do samoobrony i nawiązali współpracę z armią Qing w celu pokonania go. Ich siły walczyły pod wspólnym dowództwem Chen Ziyuna.

10 grudnia 1788 roku dwór mandżurski wysłał gen. Fu Kang Ana z łącznymi siłami 20 tys. żołnierzy, by stłumił bunt. Lin został pokonany, ujęty i stracony w Pekinie karą najgorszą z możliwych - *lingqi* (tzw. tysiąc cięć). W odwecie rozkopano także grobowce przodków innych przywódców buntu, a ich synowie w wieku od 4 do 15 lat zostali zabrani do Pekinu i wykastrowani, pracując potem wraz z rzeszą innych eunuchów dla dworu cesarskiego. Ogółem ocenia się, że w walkach na Tajwanie wzięło udział 300 000 walczących.

W następstwie tych wypadków członkowie *Tientihui* z prowincji Fujian rozproszyli się po południowych Chinach. Początkowo ich kwatera główna została ulokowana w środowisku *Hakka* w prow. Guangdong (góry Luofu i wioski w okolicach stolicy Guangzhou). Wyciągając wnioski, *tong* stał się też otwarty dla innych klanów *Hakka*, a także grup społecznych ówczesnych Chin, przekraczając bariery oddzielające ludność *Hakka* od nie-*Hakka*.

Lokalne właśnie między populacjami *Hakka* i *Hoklo* z Zhangzhou i Quanzhou pojawiały się potem jeszcze sporadycznie na początku XIX wieku, ostatecznie kończąc w latach 60.

Pięć autentycznych łódz (dywizji) *Tientihui* powstałych już w XIX wieku, przyjęło swoje charakterystyczne, trójkątne flagi. Pierwsza, obejmująca swym zasięgiem prowincje Fujian i Gansu w kolorze czarnym i ze znakami *chiang* i *piao*. Druga, obejmująca swym zasięgiem

Fot.19. Flagi oddziałów Tientihui w pięciu wodzących prowincjach (Singapur; W. Stirling Secret societies collection)

prowincje Guangdong i Gunagxi w kolorze czerwonym i ze znakami *hung* i *shou*. Trzecia, obejmująca swym zasięgiem prowincje Sichuan i Yunnan w kolorze ciemnoczerwonym i ze znakami *lei* i *ho*. Czwarta, obejmująca swym zasięgiem prow. Hunan (w tekście Stanton występują tu nazwy *Kiangnan* i *Hukwang*, ale to nazwy nie prowincji, tylko ówczesnych katolickich diecezji) w kolorze białym i ze znakami *chi* i *ho*. Piąta, obejmująca swym zasięgiem prowincje Zhejiang w kolorze zielonym i ze znakami *t'ai* i *tung* (Stanton 1900; *Secret societies in Singapore*: W. Stirling collection).

Nie jest przypadkowym, że dwie flagi Hong Kong Ving Tsun Athletic Ass. są w kolorach czarnym - charakterystycznym dla flagi loży *Tientihui* z Fujian, bo stamtąd pochodzą źródła tego systemu *kung fu* i czerwonym - charakterystycznym dla loży *Tientihui* z Guangdongu, bo tu się rozwinął.

Podczas powstań, członkowie różnych lokalnych oddziałów *Tientihui*, by się odróżniać w walce, nosili czerwone przepaski na głowach zwane *hong-jin* i od nich upowszechniła się popularna także nazwa *Hung Men*. Nazwę tę, już jako formę mitu, związane z pierwszym cesarzem dynastii Ming - Zhu Yunzhangiem (Hung Wu; tyle, że jego, a potem tę dynastię, wspierała sekta *Bailianjiao*).

Ostatecznie *Tientihui* stało się w XIX wieku największą organizacją *Hung Men* działającą nie tylko na południu cesarstwa chińskiego, ale w Azji południowo-wschodniej. Także USA.

W San Francisco (USA) pierwszy *fang Tientihui* powstał w 1853 roku jako *Chee Kung Tong* (*Gee Kung Tong*; miał z nim swoje związki w 1904 roku dr Sun Yat-sen. *San Francisco Chinatown: Przewodnik po historii i architekturze*, s. 204, 2012). Ciekawostką jest, że w tym okresie (1864 r.) do USA wyprawił się na jakiś czas twórca stylu *Choy Lee Fut* - Chan Heung (1086-1875).

Sanhehui (Związek Trzech Harmonii lub Stowarzyszenie Triady, język kantoński - *Saam Hup Wui*). Został utworzony w San Dak (Shunde; obecnie wchodzi w skład aglomeracji Foshan), portowym miasteczku dorzecza Rzeki Perłowej w prowincji Guangdong 4 stycznia 1812 roku przez członka *Tientihui* - Yan Guiqiu. To do niego odnosi się prawidłowo nazwa „triada”.

Początkowo ten *fang Tientihui* nosił nazwę *Sandianhui* (Związek Trzech Punktów). Hasłem, którym posługiwał się *fang* były znaki: trzy, punkt, dwadzieścia jeden (*san dian niani*). Z czasem zostało ono zmienione na: trzy, osiem, dwadzieścia jeden (*san ba niani*).

Uważa się, że *Sandianhui* miało w 1831 roku już pięć własnych filii w prowincjach Guangdong, Fujian, Hunan, Yunan i Zhejiang, a stowarzyszenia *Chingshuihui*, *Pishouhui* i *Shuangdaohui* wywodziły się z niego.

W okresie pomiędzy 1831-1833 rokiem przywódcy *Sandianhui* Li Jiangsi i Li Kui zmienili nazwę na *Sanhehui*, czyli "Stowarzyszenie Triady".

To z Shunde pochodzili Fong Siu Ching, Chan Wah Shun czy rodziny Brucea Lee i Wong Shun Leunga.

Shunde leży nieopodal Kantonu, który był do wojen opiumowych obok Macau centrum handlu cesarstwa i miejscem pierwszych kontaktów ludzi z Zachodu z chińskimi tajnymi stowarzyszeniami. Teren ten był w XIX wieku opanowany przez *Sanhehui*.

Dr William Milne (1785-1822) był protestanckim pastorem wykonującym od 1813 roku pracę misyjną głównie w środowiskach chińskich Azji Południowej: Macao, Kanton, Malaka, Penang.

Jego uczniem, który został pierwszym chrześcijańskim, protestanckim pastorem w Chinach był Liang Fa. Przyszły nauczyciel Hong Xiuquana z grupy narodowościowej *Hakka* - późniejszego przywódcy powstania *Taipingów*.

Już po śmierci dr Milne, w 1826 roku w *Royal Asiatic Society of Great Britain and Ireland* ukazał się jego esej *Some Account of a Secret Association in China. The Triad Society*, gdzie po raz pierwszy na Zachodzie pojawiło się słowo „triada” i które upowszechniło się do tego czasu na Zachodzie do określania wszystkich chińskich tajnych stowarzyszeń walczących z dynastią Qing, a od połowy XX wieku chińskich mafii.

„Czerwonym kijem” w środowisku aktorów i pracowników Opery Kantońskiej *Hung Suen*, początkowo *Tientihui* jeszcze z czasów Hung Hegoona był Wong Wah Bo. W latach 40. XIX wieku dominującą rolę w tym środowisku zaczął odgrywać jednak jej *fang Sanhehui*. Nałożyło ono dodatkowe, własne podatki na miejscową ludność w wioskach wokół Foshanu, mające służyć jej celom organizacyjnym. W efekcie doszło do konfliktu interesów i pozycję „czerwonego kija” w *Hung Suen* po Wong Wah Bo zajął Lee Man Mao (Li Wenmou).

Kolaohui (*Gelaohui*; *Kotihui*; Związek Starszych Braci) to *tong*, o którego działalności pierwsze wzmianki pojawiają się w końcu XVIII wieku na terenie prow. Sichuan i Guizhou, stworzony przez środowisko *Hakka*. Początkowo opierał się o chłopów. Swym zasięgiem obejmował centralne i południowe Chiny jako filia *Tientihui*, współdziałając z miejscowymi oddziałami sekty *Bailinajiao*. Ich przywódcy wywodzili się z *gentry* - ziemiańskiej szlachty biorącej udział w egzaminach cesarskich lub będącej potomkami mandarynów. Jakkolwiek byli związani z *Hakka*, przeciwnie niż *Taipingowie*, pod koniec XIX wieku zdecydowanie sprzeciwiali się działalności katolickich misjonarzy.

Uważa się, że posiadał wiele wspólnych cech z *Sanhehui*, co może być wynikiem ścisłej współpracy tych stowarzyszeń, ale dopiero od końca XIX wieku na terenie prowincji Guangdong i utworzenia w Hong Kongu w czasie powstania *Yihe Quan* wspólnej loży pod nazwą *Huahsinghui*, której przywódcą wybrano dr Sun Yatsena.

Dr Janusz Szymankiewicz - absolwent SGPiS (SGH) w Warszawie, doktoryzował się z zakresu kulturoznawstwa na Uniwersytecie SWPS w Warszawie. Bezpośredni uczeń *Sifu* Wong Shun Leunga. *Sifu* polskiej szkoły Syma Jen Tientihui Ving Tsun Kuen Bolan Guan i prezes Europejskiego Stowarzyszenia Atletycznego Ving Tsun.

Azjatyckimi sztukami walki zajmuje się od 1974 r. Mistrz chińskich i japońskich sztuk walki. Od 1985 r. do chwili obecnej swoją wiedzę na temat sztuk walki i kultury tamtego regionu świata pogłębia w czasie wielokrotnych wizyt, wypraw szkoleniowych, badawczych i wymian z renomowanymi mistrzami. Także konferencji związanych z azjatyckimi sztukami walki w Chinach, Hong Kongu, Japonii, Tajlandii i Wietnamie oraz konfrontacji umiejętności z przedstawicielami uznanych szkół walki. Mistrz Wu Bin (nauczyciel aktora Jet Li), nadał mu w

1986 r. chińskie imię i nazwisko Syma Jen.

Praktykuje chińskie systemy *kung fu* Yongchun quan (Wong Shun Leung Ving Tsun kuen) i Chen Mang Ching Yang Taiji quan oraz japońskie Shinkage Ryu *kenjutsu* i Heki Ryu *kyujutsu*.

Wychował grono uczniów o wybitnych umiejętnościach, propagujących wyznawane przez niego wartości w krajach Europy Środkowej i Chinach.

W 2015 r. wraz z Chan Kwok Kei (prawnikiem Chan Wah Shuna) był specjalnym gościem i prelegentem na międzynarodowej konferencji poświęconej pochodzeniu i tradycjom systemu Pięści Białego Żurawia z prow. Fujian i jego pochodnych wersji stylowych. Napisany na ten temat esej uzyskał specjalne wyróżnienie Ministra Kultury i Turystyki ChRL.

KUNG-FU Life